

Toğrul HƏSƏNOV*Azərbaycan Respublikası DİN-in Polis**Akademiyasının I kurs magistrantı,**polis baş leytenantı**e-mail: togrulhesenovaz@gmail.com*

CƏRİMƏ CƏZA NÖVÜNÜ İCRA ETMƏKDƏN YAYINAN ŞƏXSLƏRƏ QARŞI BU CƏZA NÖVÜNÜN DİGƏR CƏZA NÖVLƏRİ İLƏ ƏVƏZ OLUNMASININ HÜQUQİ PROBLEMLƏRİ

Açar sözlər: cəza, cərimə, gündəlik cərimə, cəzanın növləri, islah işləri, azadlığın məhdudlaşdırılması, azadlıqdan məhrum etmə.

Ключевые слова: наказание, штраф, дневной штраф, виды наказания, исправительные работы, ограничение свободы, лишение свободы.

Key words: punishment, fine, daily fine, types of punishment, correctional works, restriction of freedom, deprivation of freedom.

Hər bir ölkənin əhalisinin təhlükəsiz və əmin-amanlıq şəraitində yaşaması, hüquqi dövlətin ən vacib şərti kimi birgə yaşayış norma və qaydalarının, milli əxlaqi dəyərlərin və sosial siyasi mühitin mövcudluğunu özündə əks etdirir. Azərbaycan Respublikası da hüquqi, demokratik dövlət olduğundan dövlətçilik ənənələri də insan hüquq və azadlıqlarının qorunması və müdafiəsi prinsiplərinə istinad edir. Ümummillilider Heydər Əliyevin keçirdiyi hüquq islahatlarının nəticəsi olaraq, onun rəhbərlik etdiyi dövrdə insan hüquq və azadlıqlarının təmin olunması istiqamətində bir sıra fərman və sərəncamlar imzalanmışdır. Məhz bu səbəbdəndir ki, demokratik dövlət quruluşunun əsas istiqaməti olan insan hüquq və azadlıqlarının təmin olunması istiqamətində Azərbaycanda vahid dövlət siyasəti həyata keçirilir, ölkəmizdə yaşayan hüquq pozuntusunun müxtəlif formalarını, həmçinin cinayət törətmiş şəxslərin hüquq və

azadlıqlarının təmin olunması istiqamətində məqsədyönlü və davamlı işlər görülmüşdür və hal-hazırda görülməkdə davam edir.

Qeyd olunan dövrdə Ümummillilider, humanistliyinə nəticəsi olaraq məhkumların əfv olunması üçün 7 amnistiya aktının təşəbbüskarı olmuş və bu sahədə 10-dan artıq fərman imzalamışdır. Hazırda ölkə başçısı cənab İlham Əliyevin təşəbbüsü ilə bir sıra islahatlar keçirilir. Bu islahatlarda İlham Əliyevin humanizminin başlıca tərkib hissəsi olaraq, insana qarşı həssaslıq göstərməsi və insanların problemlərini duymaq qabiliyyəti çıxış edir. Məhz bu humanist yanaşmanın nəticəsidir ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti 2017-ci ilin fevral ayının 10-da “Penitensiar sahədə xidmətin təkmilləşdirilməsi, cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi və cəmiyyətdən təcrid etmə ilə əlaqədar olmayan alternativ cəza və prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqinin genişləndirilməsi barədə” sərəncam imzalamışdır.

Qeyd olunan sərəncamda cəza siyasətinin humanistləşməsi sahəsində bir sıra istiqamətlər müəyyən olunmuşdur. İlkin olaraq cəzanın və qəti imkan tədbiri olaraq məqsədlərinə şəxsi cəmiyyətdən təcrid etmədən, alternativ cəza və prosessual məcburiyyət tədbirləri tətbiq etmək yolu ilə nail olunması, həmçinin ictimai işlər cəza növünün formal icrası təcrübəsinin qarşısının alınması, bu və digər azadlıqdan məhrum etmə ilə əlaqədar olmayan cəzaların icrasına mütəmadi nəzarətin həyata keçirilməsi kimi vəzifələr aid edil-

mişdir. Bununla bağlı olaraq məhkəmələrə cəzanın məqsədi olan sosial ədalətin bərpası, məhkumun islah edilməsi və yeni cinayətlərin törədilməsinin qarşısının alınmasını kimi fikirləri rəhbər tutaraq, cəza təyin edərkən ümumi əsaslara ciddi riayət etmələri tövsiyyə olunmuşdur. [3]

2017-ci ilin 20 oktyabr tarixində, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən, Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində dəyişikliklər edilməsi haqqında qanun təsdiq edilmişdir. Yeni qanunla Cinayət Məcəlləsinə edilən dəyişikliklər cinayətlərin, xüsusi ilə iqtisadi sahədə bəzi cinayətlərin dekriminalaşdırılmasını, cinayətlərin sanksiyalarına azadlıqdan məhrum etməyə alternativ olan, azadlıqdan məhrum etmə ilə əlaqədar olmayan cəzaların əlavə edilməsini, azadlıqdan məhrum etməyə alternativ cəzaların tətbiqi əsaslarının genişləndirilməsini, bu niyyətlə Cinayət Məcəlləsinə yeni cəza növü kimi – məhkumun cəmiyyətdən tam təcrid edilmədən yaşayış yeri üzrə nəzarət altında saxlanılmasından ibarət olan azadlığın məhdudlaşdırılması və digər məsələləri də əhatə etmişdir. [4]

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 71-ci maddəsinə əsasən “Konstitusiyada təsbit edilmiş insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarını gözləmək və qorumaq qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının borcudur. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının həyata keçirilməsini heç kəs məhdudlaşdırma bilməz. Hər kəsin hüquq və azadlıqları Konstitusiyada və qanunlarda müəyyən edilmiş əsaslarla, habelə digərlərinin hüquq və azadlıqları ilə məhdudlaşır. Hüquq və azadlıqların məhdudlaşdırılması dövlət tərəfindən gözlənilən nəticəyə mütənasib olmalıdır. İnsan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının pozulması ilə əlaqədar mübahisələri məhkəmələr həll edir. Heç kəs törədildiyi zaman hüquq pozuntusu sayılmayan əmələ görə məsuliyyət daşımır. Hüquq pozuntusu törədildikdən sonra yeni qanunla bu cür hərəkətlərə görə məsuliyyət aradan qaldırılmışsa və ya yüngülləşdirilmişsə, yeni qanun tətbiq edilir”. [1, Maddə 71]

Cinayət qanunvericiliyi sahəsində hüquqi müəyyənlik prinsipi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 71-ci maddəsinin VIII hissəsindən və “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının

müdafiəsi haqqında” Konvensiyanın 7-ci maddəsindən irəli gəlir. Konstitusiyanın 71-ci maddəsinin VIII hissəsindəki müddəa əsas qanunda qanunçuluq prinsipini ifadə edərək cinayət və cəzanın qanuna əsaslanmasını tələb etməklə yanaşı (nullum crimen sine lege və nulla poena sine lege prinsipləri), cinayət qanununun genişləndirici təfsirinin qadağan edilməsi (lex stricta) və cinayət qanunvericiliyinin aydın və müəyyən olmasını da (lex certa) mütləq edir. [7]

Cinayət Məcəlləsinin 8.1-ci maddəsinə uyğun olaraq, cinayət törətmiş şəxs haqqında tətbiq edilən cəza və ya digər cinayət hüquqi xarakterli tədbirlər ədalətli olmalıdır, yəni cinayətin xarakterinə və ictimai təhlükəlilik dərəcəsinə, onun törədilməsi hallarına və cinayət törətməkdə təqsirli bilinən şəxsin şəxsiyyətinə uyğun olmalıdır.

Cinayət Məcəlləsinin 41-ci maddəsində cəzaya belə anlayış verilərək məqsədləri göstərilmişdir “cəza məhkəmə hökmü ilə təyin edilən cinayət-hüquqi xarakterli tədbirdir. Cəza cinayət törətməkdə təqsirli hesab edilən şəxsə tətbiq olunur və həmin şəxs barəsində bu Məcəllə ilə müəyyən edilən məhrumiyyətlər yaradılmasından və ya onun hüquq və azadlıqlarının məhdudlaşdırılmasından ibarətdir. Cəza sosial ədalətin bərpası, məhkumun islah edilməsi və həm məhkumlar, həm də başqa şəxslər tərəfindən yeni cinayətlərin törədilməsinin qarşısını almaq məqsədilə tətbiq edilir”. Bu maddədə qeyd olunan məqsədlərə nail olmaq üçün cəza təyin etmə institutunun ümumi müddəalarına müraciət edirik “Cinayət törətməkdə təqsirli bilinən şəxsə bu Məcəllənin Ümumi hissəsinin müddəaları nəzərə alınmaqla Xüsusi hissənin müvafiq maddələrində nəzərdə tutulmuş hədlərdə ədalətli cəza təyin edilir. Törədilmiş cinayətə görə nəzərdə tutulmuş cəzalardan daha ciddi cəza növü və ya həddi yalnız o halda təyin edilir ki, az ciddi cəza növü və ya cəzanın məqsədlərini təmin edə bilmir. Törədilmiş cinayətə görə bu Məcəllənin Xüsusi hissəsinin müvafiq maddələrində nəzərdə tutulmuş cəzadan daha ciddi cəza yalnız həmin məcəllənin 66 və 67-ci maddələrinə uyğun olaraq, cinayətlərin məcmusu və hökmlərin məcmusu üzrə təyin edilə bilər. Törədilmiş cinayətə görə bu Məcəllənin Xüsusi hissəsinin müvafiq maddələrində nəzərdə tutulmuş

cəzadan daha yüngül cəzanın təyin olunması əsasları həmin Məcəllənin 62-ci maddəsi ilə müəyyən edilir. Cəza təyin edilərkən törədilmiş cinayətin xarakteri və ictimai təhlükəlilik dərəcəsi, təqsirkarın şəxsiyyəti, o cümlədən cəzanı yüngülləşdirən və ağırlaşdıran hallar habelə, təyin olunmuş cəzanın şəxsin islah olunmasına və onun ailəsinin həyat şəraitinə təsiri nəzərə alınır". [2]

Qeyd olunan prinsiplərə riayət olunması, bununla da cinayət prosesini həyata keçirən orqanlar tərəfindən qarşıda duran vəzifələrin qanuna əsasən yerinə yetirilməsi cinayət mühakimə icraatının məqsədlərinə nail olunmasına xidmət etməklə, nəticədə hər kəsin hüquqlarının müdafiəsini də təmin etmiş olur. Cinayət hüquq norması qəbul edilərkən qanunçuluğun prinsiplərindən olan qanunun aliliyi, vahidliyi, məqsədəuyğunluğu və qanunçuluğun reallığı prinsiplərinə riayət olunmasına xüsusi diqqət yetirilməlidir. Sadalanan prinsiplərə əməl olunması Konstitusiyada təsbit olunmuş bərabərlik, mütənasiblik, hüquqi müəyyənlik, tarazlıq prinsiplərindən irəli gəlir. Cinayət hüquq normalarının dəqiqliyi, aydınlığı, birmənalılığının ümumhüquqi meyarları hamının qanun və məhkəmə qarşısında bərabərliyi prinsipindən irəli gəlir və bu meyarlar Cinayət Məcəlləsinin qanunçuluq prinsipinin təmin edilməsinə xidmət edir. Belə ki, hamının qanun və məhkəmə qarşısında bərabərlik və qanunçuluq prinsiplərinin təmin edilməsi yalnız cinayət hüquq normalarının bütün hüquqtətbiqedən orqanlar tərəfindən vahid anlaşılması və şərhli nəticəsində mümkündür. Əksinə, qanunçuluq prinsipi baxımından hüquq normalarının məzmununun qeyri-müəyyənliyi hüquq tətbiqetmə prosesində hədsiz mülahizələrə və özbaşınalığa gətirib çıxarmaqla bərabərlik, qanunun aliliyi prinsiplərini pozmuş olar. [7].

Cəzanın növləri aşağıdakılardır:

- cərimə;
- nəqliyyat vasitəsini idarəetmə hüququndan məhrum etmə;
- müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum etmə;
- ictimai işlər;
- xüsusi və ya hərbi rütbədən, fəxri addan və dövlət təltifindən məhrum etmə;

- islah işləri;
- hərbi xidmət üzrə məhdudlaşdırma;
- Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından kənara məcburi çıxarma;
- azadlığın məhdudlaşdırılması;
- intizam xarakterli hərbi hissədə saxlama;
- müəyyən müddətə azadlıqdan məhrum etmə;
- ömürlük azadlıqdan məhrum etmə.

CM-nin 43.2-ci maddəsinə əsasən, cərimə təqsirləndirilən şəxsə həm əsas cəza kimi, həm də əlavə cəza növü kimi tətbiq edilə bilər. Əsas cəza-məhkəmə hökmü ilə müstəqil tətbiq edilə bilən cəza növüdür. Əsas cəza növü kimi cərimə cəzasının bir sıra özünəməxsus xüsusiyyətləri vardır: Birincisi, cərimə bir dəfə tətbiq edilən haldır. İkincisi, cərimə məhkumun vəziyyətində maddi məhrumiyətlərdən başqa hər hansı digər bir nəticəyə səbəb olmur. Üçüncüsü, cərimə şərti tətbiq edilə bilməz.

Cərimə, əlavə cəza kimi məhkəmələr tərəfindən yalnız CM-nin Xüsusi hissəsinin müvafiq maddələrində nəzərdə tutulmuş hallarda təyin edilə bilər. Qeyd edək ki, cərimə - cəzanın bir növü kimi, Cinayət Məcəlləsinin Xüsusi hissəsində nəzərdə tutulan hallarda islah işindən başqa, bütün digər əsas cəza növlərinə qoşula bilər.

Cərimə - cəzanın bir növü kimi aşağıdakı hallarda tətbiq olunur :

1. Məcəllənin Xüsusi hissəsində, tətbiq edilən maddənin sanksiyasında nəzərdə tutulan hallarda;
2. Cinayətə görə müəyyən edilmiş cəzadan daha yüngül cəzanın tətbiqi zamanı (Maddə 62);
3. Cəzanın çəkilməmiş hissəsi daha yüngül cəza növü ilə əvəz edildikdə (Maddə 77);

Cinayət Məcəlləsinin 44-cü maddəsi, ən yüngül cəza növü hesab edilən-cərimə cəzasını nəzərdə tutur. Cərimə Cinayət Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş hallarda və məbləğdə məhkəmə tərəfindən təyin edilən pul tənbehidir. Cərimə törədilmiş cinayətin ağırlığı və məhkumun əmlak vəziyyəti nəzərə alınmaqla *iyirmi min* manatadək miqdarda və ya cinayət nəticəsində vurulmuş ziyanın (əldə edilmiş gəlirin) bir misindən on mislinədək miqdarda, *habelə cinayətin predmetinin dəyərinin yüz faizindək miqdarda* müəyyən olunur. Məhkum cəriməni müəyyən edilən müddətdə ödəmədikdə cərimə növündə cəza-

nın icrası hökmü çıxarmış məhkəmə tərəfindən məcburi qaydada, yəni məhkumun xüsusi mülkiyyətində olan əmlakına və ya ümumi mülkiyyətdə olan payına yönəldilməklə həyata keçirilir. Məhkumun əmlakı olmadıqda, yaxud da əmlakı olsa da, cərimənin tamamilə ödənilməsi üçün kifayət etmədikdə, cərimənin tutulması məhkumun əmək haqqına, yaxud başqa qazancına yönəldilir. Cərimə əlavə cəza kimi məhkəmələr tərəfindən yalnız Cinayət Məcəlləsinin Xüsusi hissəsinin müvafiq maddələrində nəzərdə tutulmuş hallarda təyin edilə bilər. Cinayət Məcəlləsinin 44-cü maddəsinə və Cəzaların İcrası Məcəlləsinin 26-cı maddəsinə əsasən məhkum ona rəsmi xəbərdarlıqdan sonra cəriməni ödəməkdən qəsdən boyun qaçırırsa və onun xüsusi mülkiyyətində əmlakı, ümumi mülkiyyətdə payı və digər qazancı olmazsa, məhkəmə əsas cəza kimi təyin edilmiş bu cəza növünü məhkəmə icraçısının təqdimatına əsasən bu cəza növünü ictimai işlər, islah işləri, *azadlığın məhdudlaşdırılması* və ya müəyyən müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə əvəz edə bilər. Lakin, qanunda cərimənin ictimai işlər, islah işləri, *azadlığın məhdudlaşdırılması* və ya müəyyən müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə əvəz edilməsinin mexanizmi müəyyən edilməmişdir.

“Yetkinlik yaşına çatmayanların cinayətləri barədə işlər üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 30 iyun 2008-ci il tarixli Qərarında məhz qeyd olunan məsələnin yetkinlik yaşına çatmayanlara münasibətdə tətbiqi barədə göstərilir. Bu qərara əsasən: “Yetkinlik yaşına çatmayanlara təyin olunmuş cərimə, ictimai işlər və islah işləri cəzalarını çəkməkdən qərəzli surətdə boyun qaçırmaqda təyin olunmuş cəzalara müvafiq olaraq CM-nin 44.4, 47.3 və 49.3-cü maddələrində göstərilən başqa cəza növləri ilə əvəz edilə bilər. Bu zaman əvəz edilmiş cəzanın müddəti yetkinlik yaşına çatmayanlar üçün qanunda müəyyən edilən hədlərdən kənara çıxmamalıdır”. [10] Həmçinin qeyd olunan qərar da həmçinin cərimənin qəsdən ödəməyən yetkinlik yaşına çatmayanlarla bağlı da digər cəza növləri ilə əvəz olunma mexanizmi göstərilməmişdir.

Cinayət hüququ ədəbiyyatında cəzanın növü

kimi islah işləri birmənalı qiymətləndirilmir. Məzələn, müəlliflərdən V.D.Menşagin fikrinə, islah işləri müəyyən qədər “maskalanmış” cərimədir. Müəllifə görə islah işləri, hətta cərimə növündə cəzadan yüngüldür, çünki cərimə birdəfəlik, islah işləri aylar üzrə ödənilir. Qeyd olunan oxşarlıqlara baxmayaraq bu iki cəza növü arasında müəyyən fərqlər də var:

1) İcrasının xarakterinə görə: cərimə bir dəfəyə ödənilədiyi halda, islah işləri təyin edilən cəzanın bütün müddəti üzrə icra olunur;

2) Sosial-hüquqi nəticələrinə görə: islah işləri əmək fəaliyyəti sahəsində müəyyən məhdudluqla bağlı olduğu halda, cərimə belə məhdudluqla bağlı deyildir;

3) İslah işləri əsas cəza növü olduğu halda, cərimə həm əsas, həm də əlavə cəza növüdür;

4) Bu cəza növlərinin icrasından boyun qaçırma hallarında onların icrası qaydasına görə, islah işlərinin icrasından boyun qaçırma cəzanın çəkilməyən müddəti müəyyən müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə əvəz edilədiyi halda, cərimə belə cəza növləri ilə əvəz edilə bilməz. [9]

Yuxarıda qeyd olunan müddəalarda F.Y.Səməndərovun “Cinayət hüququ Ümumi Hissə” dərsliyində qeyd olunan sonuncu halda cərimə cəzasını ödəməkdən boyun qaçırma şəxslərə təyin edilən cərimənin digər cəza növləri ilə əvəz olunması göstərilə də bu fikir Cinayət Məcəlləsinin 44.4-cü maddəsi ilə ziddiyyət təşkil edir.

Cərimə cəzasının islahedici funksiyasının effektivliyini artırmaq üçün, məhkəmələr cinayət törətmiş şəxsin maddi vəziyyətini mütləq nəzərə alaraq, diferensial yanaşaraq ona adekvat məbləğdə cərimə tətbiq etməlidirlər. Fikrimcə, eyni əmələ görə maddi vəziyyəti “yaxşı” olan şəxslə, “pis” olan şəxsə təyin edilən cərimənin məbləği deyil, tərbiyəvi təsiri eyni olsa daha yaxşı olar. Cinayət Məcəlləsinə əsasən cəzanın əsas məqsədi – şəxsi müflis etmək deyil, islah etməkdən ibarətdir. Cərimə - cinayət törətmiş şəxs üçün, hiss ediləcək səviyyədə olmalıdır ki, o həm islahedici funksiyanı yerinə yetirsin, həm də digər şəxsləri cinayət əməli törətməkdən çəkindirsin. Cərimə - dövlət büdcəsinin artım mənbəyindən biridir. Bir çox inkişaf etmiş ölkələrdə elə hesab olunur ki, cərimə cəzasının tətbiq olunmasının dövlət üçün

böyük bir xeyri vardır. Bundan başqa, dövlətin digər cəzaları çəkmək üçün büdcədən ayırdığı vəsaitə burada ehtiyac duyulmur.

Almaniya Federativ Respublikasında son on ildə, məhkəmələr tərəfindən cərimə cəzasının tətbiqi xeyli dərəcədə artıb. 1970-ci ildən 1980-ci ilədək aparılmış müşahidələr zamanı aşkar edilmişdir ki, Almaniya azadlıqdan məhrum etmə cəzasına çıxarılan hökmlərin sayı hiss ediləcək səviyyədə azalmış, cərimə cəzasının tətbiqinə dair çıxarılmış hökmlərin sayı isə bir neçə dəfə artırılmışdır. Mülkiyyət əleyhinə olan cinayətlərin dördü üçünə, şəxsiyyət əleyhinə olan cinayətlərin isə, üçdə ikisinə cərimə cəzasının tətbiq edilməsi, cəzanın bu növünün nə qədər geniş tətbiq olunmasının göstəricisidir. Almaniya əsas cəza növü kimi cərimə, həm xətalara, həm də törədilmiş hüquqazidd əməllərə, törədilmiş cinayət əməllərinə görə tətbiq edilir. [6]

Cərimə cəzasının tətbiqi Almaniya gündəlik cərimə anlayışı şəklində qanunvericilikdə öz əksini tapır. Almaniya pul cəriməsi – məhkəmə tərəfindən minimum 5, maksimum 360 gün gündəlik pul cəriməsi məbləğində və ya 1 avrodan, 30000 avro məbləğinə qədər tətbiq edilir. Məhkəmə “gündəlik pul cəriməsini” tətbiq edərkən, hər bir konkret halı nəzərdən keçirərək, cinayətin törədilmə vəziyyətini, cinayəti törətmiş şəxsin şəxsiyyətini, onun aylıq gəlirini, əmlakının miqdarını, cinayət törətmiş şəxsin bir gün ərzində qazandığı və ya əldə də biləcəyi “xalis gəliri” nəzərə alır. Gündəlik məbləğ – şəxsin ailəsinin saxlanması üçün ayrılan pul vəsaiti istisna olmaqla, cinayət törətmiş şəxsin gündəlik qazanc məbləğini nəzərdə tutur. Cərimənin bu cür özünəməxsus qaydada tətbiq edilməsi, müxtəlif imkan sahiblərinə, müxtəlif cərimə miqdarlarının təyin edilməsi baxımından olduqca əlverişli metod hesab edilə bilər. AFR CM-nə görə, qanunvericilik cinayət törətmiş şəxsə cəriməni hissə-hissə ödəməyə və ya müəyyən müddətə qədər ödəməyə imkan verir. Cinayət törətmiş şəxs cəriməni ödəməkdən qərəzli sürətdə boyun qaçırdığı hallarda, onun cəzasını azadlıqdan məhrum etmə cəzası ilə əvəz edilməsinə icazə verilir. Bu halda, bir “cərimə günü” “azadlıqdan məhrum edilmənin bir gününə” bərabər tutulur. Belə demək olar ki, qanunvericilik bir

cərimə günü məbləğini, azadlıqdan məhrum etmənin bir gününə bərabər tutur. [5]

Türkiyə Respublikasının Cinayət Qanunvericiliyinə görə “cərimə” cəzası cinayət törətmiş şəxslərə məhkəmə tərəfindən təyin edilən və dövlət büdcəsinə ödənen pul tənbehidir. Türkiyədə pul cəriməsi məhkəmə tərəfindən minimum 5, maksimum 730 gün müəyyənləşdirilmişdir. gündəlik pul cəriməsi məbləğində, yəni 20-100 türk lirəsi aralığında tətbiq edilir. Məhkəmə “gündəlik pul cəriməsini” tətbiq edərkən, hər bir konkret halı nəzərdən keçirərək, cinayətin törədilmə vəziyyətini, cinayəti törətmiş şəxsin şəxsiyyətini, onun aylıq gəlirini, əmlakının miqdarını və sair məsələləri nəzərə alır. Ödəmə qabiliyyəti yüksək olan şəxsə gündəlik 100 türk lirəsi ilə hesablama aparılırsa, gəliri olmayan bir şəxsə 20 türk lirəsi ilə hesablama aparılır. Bu halda cərimənin miqdarı müəyyən dərəcədə az olsa da, cəzanın difernsiyasına diqqət yetirilməlidir. Təyin edilən gün müddəti ilə 1 gün üçün nəzərdə tutulmuş məbləğ hesablanaraq yekunda təyin edilən cərimənin məbləği müəyyənləşdirilir. Əgər cərimə tətbiq edilmiş şəxs həmin məbləği qəsdən ödəməzsə bu halda cərimə cəzası azadlıqdan məhrum etmə cəzası ilə əvəz edilir. Misal olaraq, gündəlik 20 türk lirəsi üzrə hesablanan 50 günlük cərimə, yəni 1000 türk lirəsi olaraq müəyyən edilmiş cərimə tətbiq edilmişdir. Şəxs də həmin məbləğin 500 lirəsini ödəmiş və qalan hissəsini ödəməkdən yayınmışdır. Bu halda qalan 500 türk lirəsinə = olan 25 günlük azadlıqdan məhrum etmə cəzası tətbiq edilir. [8]

Fransa Respublikasının Cinayət Məcəlləsinə istinadən, cərimə cəzası – həm fiziki şəxslərə, həm də ki, hüquqi şəxslərə tətbiq edilə bilər. Məcəlləyə görə, cərimə cəzasının iki növü vardır : 1.Ştrafo günlər ; 2.Pul cəriməsi ; Ştrafo günlər – cinayət etmiş fiziki şəxslərə, gündəlik qazanc məbləği nəzərə alınmaqla məhkəmə tərəfindən tətbiq edilir. Gündəlik qazanc məbləği dedikdə, məhkəmə şəxsin gündəlik qazanc və xərc vəsaitlərini nəzərə alır. Cərimənin bir növü olan, ştrafo günlərin müddəti 360 təqvim günü, hər gün üçün isə maksimal 1000 avro göstərilir. Pul cəriməsi - əsas cəza kimi fiziki və hüquqi şəxslərə tətbiq edilir. Pul cəriməsinin miqdarı törədilmiş

cinayətin ictimai təhlükəliliyindən birbaşa asılıdır. Pul cəriməsində minimum məbləğ göstərilməsə də, fiziki şəxslərə maksimum 3000 avro məbləğində cərimə təyin edilə bilər. Fransa Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin 132-20-ci maddəsinə görə, cərimə - cinayət törətmiş şəxs tərəfindən hissə-hissə də ödənilə bilər. Lakin, qeyd edək ki, hissə-hissə ödənilmənin də müddəti, qeyri-məhdud deyil. Məhkəmə, şəxsin ailə vəziyyətini, sağlamlığı və digər üzürlü səbəbləri nəzərə alıb, cərimənin hissə-hissə ödənilməsinə üç ilə qədər uzada bilər. Məhkəmə hökm çıxaranda, hökmün nəticə hissəsində cərimənin ödənilməsinə görə digər cəzaların mümkün tətbiqi barədə şəxsi xəbərdarlıq edir (Fransa Respublikası CPM 749-cu maddə). Fransa Respublikasının Cinayət Məcəlləsinə görə, cinayət əməli törədərkən, 18 yaşı tamam olmamış və 70 yaşı tamam olmuş şəxslərə cərimə cəzasının azadlıqdan məhrum etmə cəzası ilə əvəz olunmasına yol verilmir. [6]

Cərimənin müddətinin bu formada günlərlə hesablanması fikrimcə düzgün yanaşmadır. Çünki, cinayət törətmiş şəxsin hər gün cərimə ödəməsi onun törətdiyi əməldən peşman olmasına və

onun hər gün bu çətinliyi yaşamasına, cinayət törətməkdən çəkinməsinə, yekunda islah olmasına bilavasitə təsir edir. Xarici dövlətlərin təcrübəsini Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinə tətbiq etsək bu cəriməni ödəməkdən qəsdən yayınan şəxslərə tətbiq edilməsi müəyyən olunmuş digər cəza tədbirləri ilə əvəz etmə mexanizmini müəyyən etməyimizə kömək edər.

Beləliklə, yuxarıda qeyd olunanları nəzərə alaraq qeyd etmək istəyirəm ki, cərimə cəzasının islahedici funksiyasının effektivliyini artırmaq üçün, məhkəmələr cinayət törətmiş şəxsin maddi vəziyyətini mütləq nəzərə alaraq, diferensial yanaşmalı və ona adekvat məbləğdə cərimə tətbiq etməlidirlər. Yəni, cinayət törətmiş şəxsin ödəmə qabiliyyətinə, yaşayış şəraitinə uyğun olaraq cərimənin məbləği təyin olunması məqsədəmüvafiqdir. Həmçinin, cərimə cəza növünün gündəlik müyyən olunması barədə Cinayət Məcəlləsinə norma əlavə olunsaydı cəriməni ödəməkdən qəsdən yayınan şəxslərə qarşı bu cəzanı digər cəza növləri ilə əvəz etmə mexanizmini formalaşdırmaq olar.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası ;
2. Azərbaycan Respublikasının Cinayət məəcəlləsi ;
3. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti 2017-ci ilin 10 fevral tarixli “Penitensiar sahədə xidmətin təkmilləşdirilməsi, cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi və cəmiyyətdən təcrid etmə ilə əlaqədar olmayan alternativ cəza və prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqinin genişləndirilməsi barədə” Sərəncamı ;
4. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində dəyişikliklər edilməsi haqqında 2017 - ci ilin 20 oktyabr tarixli qanunu ;
5. Almaniya Federativ Respublikasının Cinayət Məcəlləsi
6. Ceyhun Əzizov “Cərimə-cəzanın bir növü kimi” məqalə.
7. Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 182.2.4-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair” 2011-ci il 21 oktyabr tarixli Qərarı ;
8. Türkiyə Respublikasının Cəza qanunu;
9. Səməndərov F.Y. Cinayət hüququ. Ümumi Hissə.;
10. “Yetkinlik yaşına çatmayanların cinayətləri barədə işlər üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 30 iyun 2008-ci il tarixli Qərarı.

Тогрул Гасанов**Правовые проблемы замены данного вида наказания другими видами наказания в отношении лиц, уклоняющихся от исполнения штрафа**

В итоге хотелось бы отметить, что штраф является одним из наказаний, включенных в систему наказаний Уголовного Кодекса Азербайджанской Республики, и самым легким видом наказания. Несмотря на то, что предусмотрена замена данного вида наказания другими видами наказания в отношении заведомо отказывающихся от исполнения данного вида наказания, механизм принуждения не предусмотрен. Чтобы создать этот механизм и добиться эффективного результата, хотелось бы включить в Уголовный кодекс понятие «ежедневный штраф» и определить его размер.

Togrul Hasanov**Legal problems of replacing this type of punishment with other types of punishment against persons who evade execution of the fine**

As a result, I would like to note that a fine is one of the penalties included in the system of punishment in the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan and the lightest type of punishment. Despite the fact that there is a provision for replacing this type of punishment with other types of punishment against those who deliberately refuse to execute that type of punishment, no enforcement mechanism is provided. In order to create this mechanism and achieve an effective result, I would like to include the concept of “daily fine” in the Criminal Code and determine its amount.

**Polis Akademiyasının Elmi Xəbərləri jurnalına
məqalələrin təqdim olunmasına dair tələblər**

Məqalənin mətni Microsoft Office Word programında, Times New Roman şriftində (şriftin ölçüsü 12), 1 intervalda, yuxarı və aşağıda 25 mm, soldan və sağdan 20 mm boş yer saxlamaqla yığılmalıdır.

Məqalənin strukturunda aşağıdakı informasiya təqdim edilməlidir:

- UOT (universal onluq təsnifat);
- məqalənin adı, müəllifin adı, soyadı, elmi dərəcəsi, işlədiyi qurumun adı və vəzifəsi, elektron poçt ünvanı və mobil telefon nömrəsi;
- açar sözlər (Azərbaycan, rus və ingilis dillərində – 5-7 söz);
- annotasiya (məqalənin adı, müəllifin adı və soyadı verilməklə Azərbaycan, ingilis və rus dillərində – 4-5 sətir);
- istifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısı əlifba sırası ilə yazılmalı və nömrələnməlidir;
- mətndəki istinaddan sonra istifadə edilmiş ədəbiyyatın sıra nömrəsi və müvafiq səhifələr kvadrat mötərizədə göstərilir. Məsələn: [15, s.120-122]. Mətnin altında sətiraltı istinadlar verilməməlidir.
- Məqalənin həcmi 5-10 səhifə olmaqla Azərbaycan, rus və ingilis dillərində təqdim oluna bilər.

Məqalələrin göndərilməsi üçün elektron ünvan: xeberler.elmi@mail.ru

Əlaqə telefonu: +99450 567-17-05

**Общие требования к оформлению научной статьи для публикации в журнале
«Научный вестник Академии Полиции МВД Азербайджанской Республики»**

Текст статьи должен быть набран в текстовом редакторе Word, шрифт Times New Roman, размер шрифта – 14, межстрочный интервал – 1,5, поля 2,5 см со всех сторон.

В статье должна быть представлена следующая информация об ее авторе:

- УДК (Универсальная Десятичная Классификация);
- фамилия, имя, отчество авторов и соавторов;
- ученая степень, ученое звание;
- должность, место работы (если таковое имеется);
- контактная информация (контактный номер телефона, e-mail);
- название статьи (на русском и английском языке);
- аннотация (4-5 строк) (на русском и английском языке);
- литература. В тексте ссылки нумеруются в квадратных скобках, номер указывает на источник в списке литературы. Сноски оформляются в []. Пример – [1, с.44]
- Представляемые статьи должны соответствовать тематике журнала, быть оригинальными, не опубликованными ранее в других печатных или электронных изданиях.
- Объем статьи не должен превышать 5-10 страниц.

Электронный адрес для направления научных статей: xeberler.elmi@mail.ru

Контактный телефон: +99450 567-17-05

Requirements for submitting articles to the Scientific News of the Police Academy

The text of the article should be typed in Microsoft Office Word, Times New Roman font (font size 12), 1 space, 25 mm above and below, and 20 mm left and right.

The following information should be presented in the structure of the article:

- UDC (universal decimal classification);
- title of the article, author's name, surname, scientific degree, name and position of the institution where he works, e-mail address and mobile phone number;
- keywords (in Azerbaijani, Russian and English - 5-7 words);
- annotation (in Azerbaijani, English and Russian languages, including the title of the article, author's name and surname - 4-5 lines);
- the reference list should be written and numbered in alphabetical order;
- number of the literature used after the reference in the text and relevant pages are shown in square brackets. For example: 15 p. 120-122. Footnotes should not be given below the text;
- The volume of the article is 5-10 pages and can be submitted in Azerbaijani, Russian and English languages.

e-mail address for sending the articles: xeberler.elmi@mail.ru

Contact number: +99450 567-17-05

DÜZƏLIŞLƏR

Əvvəlki nömrələrin mətnləri üçün: